

Periodieke waterwildtellingen IV

Door J. A. Eygenraam

(Mededeling van het Instituut voor toegepast biologisch onderzoek in de natuur (Itbon) Kemperbergerweg 11, Arnhem).

Onze oproep tot medewerking in de septemberaflevering heeft weerklank gevonden. Tal van vogelliefhebbers hebben zich aangemeld en zijn er enthousiast op uit getrokken om eenden, ganzen, zwanen, *meerkoeten* en andere watervogels te tellen. Hier en daar heeft een reeds jarenlange actieve teller steun gekregen van een collega aan wie hij in voorkomende gevallen een beurt kan overlaten. Op andere plaatsen zijn het groepjes jongeren, die of gezamenlijk een telgebied voor hun rekening nemen of een lange strook die voor één waarnemer te veel zou zijn in onderling overleg te bewerken.

Speciaal voor hen die zich nog niet tot de doorgewinterde tellers durven rekenen, geef ik hier nog eens enkele adviezen en doe ik wat mededelingen over de aard van het onderzoek.

Moeilijke telsituaties

Indien een troep zwemeenden op wat grotere afstand ligt, lijkt het ondoenlijk om de aantallen per soort vast te stellen. De woorden zijn wel te herkennen maar de wijfjes niet. In zo'n geval tellen wij de woorden zo nauwkeurig mogelijk en vermenigvuldigen de gevonden aantallen met twee. We nemen dus aan dat de geslachtsverhouding gelijk is. Dit is niet altijd zo, maar de nauwkeurigheid waarmee we dan werken is veel groter dan wanneer we alleen de woorden tellen en deze per soort opgeven en de rest als zwemeenden zonder meer.

Bij duikeenden kunnen we dit niet doen omdat deze soorten veel later in prachtkleed komen. Tot diep in de winter dragen vele jongen het jeugdkleed en deze zouden, indien we er niet op verdacht zijn voor vrouwtjes kunnen worden aangezien.

Vandaar dat we bij *nonnetjes* en *kuifeenden*, om maar een paar soorten te noemen, dikwijls zulke wonderlijke „geslachtsverhoudingen”

vinden. In een troep van tientallen zijn er soms maar enkele uitgekleurde woerdjes, maar alleen de leek zou de overige allemaal als eendjes klasseren. De kwestie is dat de jonge woerden nog niet herkenbaar zijn.

Gescheiden trek

Er is nog een reden waarom het bij duikeenden niet opgaat het totaal aantal per soort in gemengde troepen te vinden, door het aantal herkenbare woerden met twee te vermenigvuldigen. In veel sterker mate dan bij zwemeenden het geval is, doet zich bij sommige soorten het verschijnsel voor van sexueel gedifferentieerde trek: mannetjes en wijfjes zijn niet in dezelfde mate gevoelig voor de prikkels die de trek veroorzaken.

Zo zien we soms een troep *nonnetjes* met slechts enkele woerden, een andere keer een groepje waarin het mannelijk element overheerst. Later in het seizoen komt dit weinig meer voor, om tegen de lente nog eens weer op te treden. Dit eerste kan zijn oorzaak hebben in óf het geleidelijk aantal toenemende jonge woerden dat uitkleurt óf in het aankomen van verse woerden uit het noorden. Het tweede, dus het opnieuw disbalanceren van de geslachtsverhouding, is te verklaren uit het eerder terugtrekken van de woerden naar de broedgebieden. Op de broedplaatsen in Skandinavië en Finland verschijnen de *manbrilduikers* bijv. enige dagen eerder dan de wijfjes.

Ik wil nog even wijzen op een ervaring van de laatste herfst. De geslachtsverhouding van de *wilde eend* was toen verstoord. Meestal vinden we een klein overschot aan woerden, maar op de telling van 1 december was de vorst juist ingevallen en toen telden we hier en daar vier eenden per woord. Omdat de eenden wat vorstgevoeliger zijn dan de woerden waren deze eerder op trek gegaan. Maar toen we na twee dagen nog eens gingen kijken bleek de verhouding nagenoeg alweer rechtgetrokken te zijn.

De doelstelling

Ik wil vervolgens even ingaan op een vraag die ons meermalen is gesteld. Is het niet wenselijk te weten hoeveel eenden van iedere soort er in Nederland voorkomen? Beantwoorden de tellingen wel aan het doel indien we welbewust slechts een deel van de eendenpopulatie tellen?

Met deze vraag kwam reeds in 1948 een vertegenwoordiger van het International Wildfowl Research Bureau bij ons en wij hebben hem toen geantwoord dat wij zelfs geen poging zouden ondernemen om een telling van alle eenden in Nederland te organiseren.

Later, op een der internationale bijeenkomsten van waterwildspecialisten, werd door een van de organisatoren van nationale tellingen een voorstel ingediend van nog wijdere strekking n.l. om op één dag alle eenden van de Noordkaap tot de Pyreneeën te tellen. Steunend op een heel wat grotere ervaring dan in 1948 heb ik ook dit voorstel afgewezen. Niet omdat het me niet zou interesseren, maar eenvoudig

omdat het resultaat niet zou opwegen tegen de enorme voorbereiding en ook omdat de kans op een mislukking zo groot zou zijn.

Veronderstel dat we er na een maandenlange voorbereiding in zouden slagen een leger van betrouwbare en deskundige vogelaars op de been te brengen dat op één dag de gehele Waddenzee, de Zeeuwse stromen, de kustlijn, alle rivieren, meren, poelen, plassen, kanalen, stadsgrachten, parkvijvers en eendenkooien zou afwerken, dan zouden we misschien weten wat er op dat moment aan waterwild aanwezig was. Misschien, want als het op de uitgekozen datum zou stormen, regenen, sneeuwen, misten of vriezen dan werd de gehele telling een mislukking. Maar zelfs indien de telling zou slagen wat zegt ons dan zo'n momentopname?

Het mobiliseren van een waarnemerscorps dat op alle plaatsen in West-Europa waar zich waterwild kan ophouden op dezelfde dag een telling zou uitvoeren, zou een onderneming zijn waaraan een nog veel omvangrijker voorbereiding en nog meer risico's verbonden zijn. Maar nog eens: Veronderstel dat een dergelijk gigantisch plan een volledig succes zou worden, wat zou dan het nut zijn van de absolute cijfers? Om van belang te zijn moeten we ook weten hoe het verloop ervan is en daartoe zouden de waarnemingen moeten worden herhaald. Minstens éénmaal maar liefst tweemaal per maand gedurende een half jaar.

Wie zou in staat zijn telkens opnieuw zulk een „Marathonloop” te organiseren?

Het moest dus anders worden opgezet. Niet naar enkele absolute cijfers maar naar reeksen relatieve getallen moest worden gestreefd. Op een aantal wateren van verschillend karakter, dus kanalen, meren, poelen, plassen, parkvijvers en eendenkooien zijn nu jarenlang gegevens verzameld, die ons in staat moeten stellen te beoordelen of er zich veranderingen voltrekken in de passerende of overwinterende aantallen eenden, ganzen en zwanen in diverse soorten.

Wanneer blijvende verminderingen worden vastgesteld dan is de vraag naar de oorzaak ervan van belang, opdat indien mogelijk aan de daling een eind kan worden gemaakt.

Het zal thans duidelijk zijn, dat internationale samenwerking zover moest worden doorgevoerd, dat niet alleen op dezelfde data wordt geteld, maar ook dat de opzet dezelfde is, dat de telformulieren uniform zijn en dat de verwerking van de gegevens op gelijke wijze geschiedt, zodat de resultaten eenmaal tot één geheel kunnen worden samengevoegd.